

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

‘Wereldwijd is de kans op destabilisering groot’

In gesprek met Rob de Wijk

door *Thijs Jansen*

Hoofdredacteur CDV

Rob de Wijk is hoogleraar Internationale Betrekkingen aan de Koninklijke Nederlandse Militaire Academie in Breda (sinds 1999) en hoogleraar Strategisch Studies aan de Universiteit Leiden (sinds 2000). Begin 2007 is het Den Haag Centrum voor Strategische Studies (HCSS), een TNO-initiatief, van start gegaan. De Wijk is daar algemeen directeur en tevens leider van het programma algemene veiligheidsstudies. De afgelopen jaren publiceerde hij talloze boeken en artikelen, waaronder *Pyrrus in Kosovo* (2001) over de oorlog tegen Slobodan Milosovic en *Supermacht Europa* (2005) over de toekomst van de Europese samenwerking.

* * *

‘Nog niet zo heel lang geleden werd gedacht dat we na de Koude Oorlog toe waren aan een liberale democratische wereldorde waarin het aantal conflicten steeds verder zou afnemen. Francis Fukuyama was met zijn boek *The End of History and the Last Man* uit 1992 een van de woordvoerders van die optimistische stroming. Als we om ons heen kijken, moeten we echter helaas constateren dat daarvan nog niet veel terechtgekomen is. En ik voorspel dat het de komende jaren buitengewoon onrustig zal blijven. Er zijn

namelijk drie ontwikkelingen die de veiligheidssituatie wereldwijd zullen destabiliseren en die forse veiligheidsrisico’s met zich meebrengen.

* * *

Ten eerste zijn er zijn heel wat gebieden in de wereld die onttrokken zijn aan de controle van overheden. Het zijn streken waar terroristen en criminelen vrij spel hebben. Een rapport van de voorloper van het HCSS uit 2005 heeft die gebieden ‘terroristische zwarte gaten’ genoemd en een analyse gegeven van de factoren die het ontstaan daarvan begunstigen. Dit is nog steeds zeer actueel.

Uit het rapport blijkt dat 22 procent van deze zwarte gaten te vinden is in het Midden-Oosten, inclusief de Maghreb, 19 procent in Centraal Azië en de Kaukasus, 18 procent in Zuid-Oost-Azië en 15 procent in Zuid-Azië. Gebieden waar het aantal zwarte gaten onder de 10 procent ligt, zijn Sub-Sahara, Zuid-Amerika, Oost-Europa en Oost-Azië. In de top 4 van de gebieden met de hoogste percentages zijn terroristische organisaties ook nog eens actief op het breedst mogelijke terrein, dat wil zeggen dat men daar bezig is met het bij elkaar brengen van kapitaal, *human resources management* (het

werven, selecteren, en begeleiden van terroristen), het trainen van rekruten in trainingskampen of in echte gevechtssituaties, het maken en onderhouden van geheime locaties waar men zich kan verschuilen en het construeren van bases voor het trainen en het onderbrengen van de commandostructuur. Daarnaast vinden er ook 'operaties' plaats, dat wil zeggen terroristische aanslagen. Het gaat in die top 4 om bekende gebieden, die vaak in het nieuws zijn. In het Midden-Oosten inclusief de Maghreb moet je denken aan delen van West-Sahara, Libanon, Irak, Gaza en de Westbank. In Centraal-Azië en de Kaukasus gaat het om onder andere delen van Afghanistan, Georgië en Oezbekistan. In Zuid-Oost-Azië zijn zwarte gaten te vinden in delen van Indonesië, de Filipijnen en Thailand. En in Zuid-Azië in gebieden in Sri Lanka, India, Pakistan en Bangladesh. Het is van groot belang te zorgen dat het aantal zwarte gaten zo klein mogelijk wordt en dat kan alleen wanneer de staten in die gebieden sterker worden. Gebeurt dit niet, dan zal de hergroepering van onder andere al-Qaida — die naar de mening van veel specialisten volop aan de gang is — zich snel kunnen doorzetten.

* * *

Het tweede grote veiligheidsrisico hangt samen met de toenemende schaarste aan fossiele brandstoffen. Zo wordt met name olie steeds schaarser en gaan de prijzen ervan omhoog. Er ontstaat steeds meer een run op olie. Daarbij komt dat de landen die leverancier zijn vaak in een crisisgebied liggen of zelf een nieuwe assertiviteit ontwikkelen, zoals Rusland en Iran. Als we daarbij optellen dat gas geen alternatief vormt en er nog nauwelijks doorbraaktechnologieën beschikbaar zijn, dan wordt duidelijk dat er een toenemende strijd over schaarse fossiele brandstoffen te verwachten valt. Ik schat in dat de leveringszekerheid van energie een

van de belangrijkste politieke problemen gaat worden van het komende decennium.

Dat wordt nu al duidelijk in de houding van China ten aanzien van energie en grondstoffenlevering. China betreft enorme hoeveelheden olie uit landen die

.....
*De leveringszekerheid
 van energie gaat een van
 de belangrijkste politieke
 problemen worden van het
 komende decennium*

internationaal een veiligheidsrisico vormen en de mensenrechten schenden: Soedan en Iran. Dat betekent dat China in deze twee landen vitale belangen heeft. Bovendien is olie in de binnenlandse politiek van levensbelang, omdat de economische groei moet doorgaan, anders ontstaat er sociale onrust. China heeft dringend grote hoeveelheden grondstoffen nodig. Het kan daarin niet kieskeurig zijn. Bovendien is het bereid ver te gaan. Het zegt genoeg dat het zelfs bezig is zijn krijgsmacht om te bouwen tot een expeditieleger, zodat het in het buitenland de eigen belangen ook militair kan beschermen. De spanningen met de westerse wereld zijn nu al zichtbaar aan het worden. Zo wilde de VN-Veiligheidsraad de Soedanese regering onder druk zetten vanwege de genocide die plaatsvindt in Darfur. Dat is geblokkeerd door China. En zo kan de regering in Khar-toem dus gewoon doorgaan. Dat is slecht nieuws voor degenen die in Darfur vreselijk lijden, maar ook voor de Verenigde Naties. Op deze manier raken instituties als de VN vleugellam en ontstaat er steeds minder ruimte voor het ethische buitenlandse beleid dat men in het Westen en in Nederland

FOTO: ROLAND PIERIK

altijd gewend geweest is te voeren. Instuties als de VN, die door het Westen zijn uitgevonden, komen steeds meer onder druk te staan. Door de opkomst van Azië, waar heel andere waarden en normen heersen, zijn de uit de westerse cultuur afkomstige normen en waarden en de daaruit voortgekomen instituties in het geding.

Daarnaast zullen brandstoffen als kolen en kernenergie snel prominent op de agenda gaan komen. Wat betreft die tweede moge het duidelijk zijn dat nucleaire proliferatie ook een belangrijk veiligheidsthema is. Toch wordt dit wel eens overschat. Wat destabiliserend werkt, is niet zozeer het bezit van kernwapens, als wel de *aanloop* naar kernwapens. Een goed voorbeeld van het stabiliserende effect van het bezit van kernwapens is de verhouding tussen Pakistan en India. Sinds zij allebei kernwapens hebben, zoeken zij toenadering. Kernwapens hebben dus ook hun zegeningen.

De derde destabiliserende ontwikkeling

is de zich snel voltrekkende klimaatverandering. Het zegt genoeg dat dat inzicht ook steeds meer doordringt in de Verenigde Staten. De film van Al Gore is natuurlijk bekend. Minder bekend is het opvallende en interessante rapport dat in april is verschenen van de Amerikaanse non-profitorganisatie CNA Corporation. Deze heeft elf gepensioneerde topgeneraals en topadmiraals gevraagd zich te verdiepen in de gevolgen van de klimaatverandering voor de veiligheidssituatie van de vs. Het resultaat daarvan is het rapport *Nationale veiligheid en de bedreiging van de klimaatverandering*. Hierin wordt vastgesteld dat de voorziene klimaatverandering een serieus risico vormt voor de nationale veiligheid van de vs. Men voorspelt dat deze zal werken als een versneller van de instabiliteit in enkele van de meest onrustige regio's in de wereld. De klimaatverandering kan leiden tot massamigratie vanwege enorme droogte of vanwege dramatische overstromingen. Men verwacht dat zelfs in stabiele regio's de spanningen behoorlijk zullen toenemen. Een van de dringende aanbevelingen is dat gevolgen van de klimaatverandering voor de nationale veiligheid geheel moeten worden geïntegreerd in de strategieën voor nationale veiligheid en nationale defensie.

De drie door mij geschetste ontwikkelingen zijn volop aan de gang. Dat betekent dat er uitdagingen zijn van een enorme omvang. Maar uitgerekend nu trekt Nederland een juten zak over zijn hoofd. Het debat over de Europese Grondwet is daarom veel schadelijker dan je zou denken. Er zijn twee manieren om met de toekomst om te gaan. Ten eerste kun je deze proberen te modelleren en er flexibel op in te spelen. Dat heeft het Westen altijd gedaan door middel van ideologieën als het socialisme en het liberalisme. Ten tweede kun je je blik blijven richten op de achteruitkijkspiegel. Dat noemen we — als

het over de islam gaat — fundamentalisme. Uitgerekend die keuze lijkt de Nederlandse politiek gemaakt te hebben. Maar je moet een dynamische blik hebben om de eigen bevolking een goede toekomst te geven. Wat staat ons te wachten? In de islamwereld is vanaf de vijftiende eeuw stagnatie ingetreden, doordat men zich krampachtig afsloot voor de buitenwereld. Men greep liever terug op veilige oude waarden en normen. We zien nu nog steeds wat daarvan gekomen is. Het is wrang dat zich in Europa nu dezelfde stagnatie lijkt af te tekenen. Laten we in Nederland snel wakker worden: de opkomst van Azië zet de wereld op zijn kop en de globalisering zal doorzetten. De antiglobalisten vechten tegen windmolens. We kunnen niet terug naar de jaren vijftig, al lijkt de sp dat te willen.

Met het oog op de te verwachten instabiliteit is het van levensbelang dat de Europese integratie doorgaat. Het kabinet moet met een goed verhaal komen over waarom we Europa nodig hebben. Geen details meer, maar overtuigende argumenten over en illustraties van waarom de Europese integratie een dringende opdracht blijft. Het Europese veiligheids- en defensiebeleid is succesvol en kan dan ook echt uitgebouwd worden. Daarvoor is iets als een Grondwet dringend noodzakelijk. Al was het alleen al om nieuwe stappen te kunnen zetten richting een eigen Europees leger. Tussentussen daartoe zijn al gezet. Zo is er al een Duits-Nederlands Korps, werken de luchtmacht van België en Nederland zeer nauw samen en werkt onze marine zeer nauw samen in Benelux-verband. Het is een totale fictie dat Nederland

iets alleen kan doen of zelfs al doet. Daarnaast moeten we gaan investeren in defensie. Het is een Europese eigenaardigheid dat we niet werkelijk meer investeren in defensie. Waarschijnlijk bestaat er breed het gevoel dat de Verenigde Staten het militaire werk wel altijd zullen blijven opknappen. In dat licht is het bijvoorbeeld van de gekke dat Nederland besloten heeft toch geen kruisraketten aan te schaffen voor fregatten. Daarnaast moeten de ambitieuze vredesoperaties ook worden uitgevoerd met goed materieel. Dat kan onmogelijk op een koopje. Die malaise is overigens in bijna heel Europa herkenbaar. Positieve uitzonderingen zijn Griekenland, Turkije en Engeland. Daar wordt wel geïnvesteerd in defensie. Waarom wij het niet doen? Dat lijkt te ook komen doordat wij postmoderne en postmaterialistische samenlevingen geworden zijn. Veiligheid staat voor de meerderheid van de Europese burgers en politici gelijk aan sociale ontwikkeling en ontwikkelingssamenwerking, niet aan militair ingrijpen.

We behoren tot de 10 procent rijkste landen van de wereld. Dan moet je jezelf niet willen plaatsen in een positie waar anderen over jou beslissen, omdat je jezelf buiten spel hebt gezet. Als we ons zo blijven opstellen als de afgelopen jaren worden we een *freerider* in de Europese Unie. Het gevolg is dat je dan niks meer te zeggen hebt en wordt gemarginaliseerd. Als Nederland te klein is en internationaal geen rol meer wil spelen, dan moet Nederland zichzelf maar opheffen. Bewust een marginale positie innemen is verwerpelijk en riskant vanwege alle veiligheidsrisico's die snel groter worden.'

Noot

- 1 *National Security and the Threat of Climate Change*, April 16, 2007. Te vinden op: <http://securityandclimate.cna.org/news/releases/070416.aspx>.